

گزارشی از آراء دیوان داورى دعاوى ایران - ایالات متحده

۱. دیوان داورى دعاوى ایران - ایالات متحده براساس بیانیه‌هاى الجزایر که در تاریخ ۲۹/۱۰/۱۳۵۹ (۱۹ ژانویه ۱۹۸۱) امضاء و منتشر گردیدند، تأسیس شد و همچنان به کار خود ادامه می‌دهد. طرح دعوا نزد دیوان داراي محدودیت مهلت يك ساله تا ۲۹/۱۰/۱۳۶۰ بوده، و بجز دعاوى دولتین علیه یکدیگر که ناشی از تفسیر و اجرای بیانیه‌هاى الجزایر باشد، و تا زمان خاتمه کار دیوان قابل طرح می‌باشند، مهلت طرح بقیه دعاوى خارج از مهلت مذکور خاتمه یافته است.

۲. دعاوى که نزد دیوان طرح شده برحسب موضوع دعوا، اصحاب دعوا و خواسته

گزارشی از آراء و عملکرد دیوان ... ❖ ۴۳۳

آن طبقه‌بندی شده‌اند:

دعاوی الف: دعاوی دولتیین علیه یکدیگر ناشی از تفسیر و اجرای بیانیه‌های الجزایر (دعاوی تفسیری)؛

دعاوی ب: دعاوی دولتیین یعنی دستگاههای دولتی ایران یا امریکا علیه یکدیگر در مورد خرید یا خدمات (دعاوی تجاری دولتیین)؛

دعاوی بزرگ: دعاوی اتباع هریک از دولتیین علیه دستگاههای دولتی طرف مقابل؛

دعاوی کوچک: دعاوی اتباع هریک از دولتیین علیه دستگاههای دولتی طرف مقابل که خواسته آن کمتر از ۲۵۰/۰۰۰ دلار باشد.

۳. صلاحیت موضوعی دیوان داوری برای رسیدگی به دعاوی اتباع (دعاوی بزرگ یا دعاوی کوچک) در بند ۱ ماده ۲ بیانیه حلّ و فصل دعاوی مشخص شده و عمدتاً عبارتند از دعاوی ناشی از دین، قرارداد، مصادره یا سایر اقدامات مؤثر بر حقوق مالکانه. علاوه بر این، دعوا باید شرایط دیگری نیز داشته باشد تا در صلاحیت دیوان قرار

گیرد، مانند اینکه در تاریخ امضای بیانیه‌ها به وجود آمده و همچنان پابرجا باشد، و نیز باید از تاریخ پیدایش دعوا تا تاریخ امضای بیانیه‌ها مستمراً در اختیار اتباع دولت مربوط (ایران یا امریکا) باشد که اصطلاحاً شرط استمرار تابعیت ادعا گفته می‌شود. در مورد دعوی متقابل نیز دیوان هنگامی صلاحیت رسیدگی دارد که با دعوی اصلی متحدالمنشأ باشد. در طول ۱۹ سالی که از عمر دیوان داور می‌گذرد دعوی زیادی مطرح و مورد رسیدگی واقع شده‌اند که ذیلاً گزارش آماری آنها تا اردیبهشت ماه سال ۱۳۷۹ ارائه می‌شود:

توزیع آماری دعاوی بین گروه‌های مختلف

عنوان	دعای الف	دعای ب	دعای بزرگ	دعای کوچک	جمع
دعای ثبت شده	۳۲	۷۵	۹۶۱	۲,۸۸۴	۳,۹۵۲
دعای مختومه	۱۷	۷۲	۹۵۴	۲,۸۸۴	۳,۹۲۷
دعای باقیمانده	۱۵	۳	۷	۰	۲۵

منظور از دعوی مختومه، عبارت است از دعوی که به‌نحوی موضوع تصمیم دیوان

گزارشی از آراء و عملکرد دیوان ... ❖ ۴۳۵

قرار گرفته، اعم از اینکه در صلاحیت مردود یا مورد رسیدگی ماهوی و حکم ترافعی واقع شده یا آن دسته از دعاوی که به دنبال توافق اصحاب دعوای مختومه شده و بالاخره دعاوی که خواهان مسترد کرده است.

۴. تعیین خواسته دعاوی یا دعاوی متقابل به آسانی ممکن نیست و به نتیجه مطمئنی نمی‌رسد زیرا اولاً خواهان یا خواهان متقابل می‌توانند در جریان دعوا خواسته خود را تغییر دهند، ثانیاً بعضی دعاوی هنوز معدّ تعیین خواسته نیستند، زیرا مادام که مسائل حکمی آن حل نشود نمی‌توان خواسته را تقویم کرد، مانند دعاوی تفسیری دولتین علیه یکدیگر. اما رقمی که دیوان دآوری مورد حکم قرار داده، مشخص است و می‌توان تصویر روشنی از مبالغ محکوم به ارائه نمود. به‌طورکلی در دعاوی که تا بحال مختومه شده، گاه (الف) مبالغی به خواهانهای امریکایی پرداخت شده، گاه (ب) مبالغی نیز به نفع ایران حکم صادر شده و بالاخره (ج) به موجب بعضی احکام صادره به نفع ایران،

اموال عیني (غیرنظامي) مانند سهام شرکتها، کارخانجات صنعتي، انواع ماشین‌آلات و تجهيزات از طرفهاي امريکايي دريافت شده است که توضيح مختصر اين سه مقوله در ذيل مي‌آيد:

الف. مبالغ پرداختي به خواهانهاي امريکايي (بدون احتساب بهره)

۵. مبالغی که به خواهانهاي امريکايي پرداخت شده بر اساس احکامي است که ديوان صادر کرده و از محل حساب تضميني ديوان داوري پرداخت گردیده است. احکام صادره به نفع خواهانهاي امريکايي دو نوع است: احکام ترافعي، احکام سازشي. در احکام ترافعي گاه ديوان بهره را نیز مورد حکم قرار داده که در موقع پرداخت از حساب تضميني محاسبه شده است، لکن در احکام سازشي که مبتني بر توافق طرفين و تسويه حساب است بهره اي پرداخت نشده است.

الف/۱. مبلغ محکوم به براساس احکام ترافعي

۴۹۷,۴۶۹,۶۹۳/۶۷

دلار امريکا

ريال ۹۷,۱۳۲,۵۹۸/۰۰

گزارشي از آراء و عملکرد ديوان ... ❖ ۴۳۷

ایران

الف/۲. مبلغ احکام سازشی ۱,۶۶۵,۳۶۶,۹۵۹/۷۶

دلار امریکا

۳۰۳,۱۹۶/۰۰ پاوند

انگلیس

۲۹۷,۰۵۱/۰۰ مارك

آلمان

جمع احکام ترافعی و سازشی به نفع امریکا

۲,۱۶۲,۸۳۶,۶۵۳/۴۳

دلار امریکا

۳۰۳,۱۹۶/۰۰ پاوند

انگلیس

۲۹۷,۰۵۱/۰۰ مارك

آلمان

۹۷,۱۳۲,۵۹۸/۰۰ ریال

ایران

ب. مبالغ پرداختی به ایران (بدون احتساب بهره)

۶. آنچه از دولت امریکا یا اتباع خصوصی امریکایی دریافت شده مشتمل است بر: وجوه نقدی و نیز اموال عینی

(غیرنظامی). در مورد اموال عینی در بند ج زیر جداگانه توضیح داده خواهد شد، اما وجوه نقدی که از امریکا دریافت گردیده ناشی از (الف) احکام ترافعی مبنی بر محکومیت امریکا یا اتباع خصوصی امریکا به نفع ایران، یا (ب) احکام سازشی که براساس توافق و تسویه حساب بین طرفین صادر شده، و یا (ج) ترتیبات دیگر مانند تسویه اقلام باز بانکی، استرداد وجوه مازاد در حسابها و یا بابت فروش نفت خام قبل از پیروزی انقلاب است. توضیح این مقولات چنین است:

ب/۱. احکام ترافعی صادره به نفع ایران

۵۳۸,۹۲۷,۲۹۴/۸۹

دلار

(بدون احتساب بهره) معادل دلاری

۷,۹۷۷,۳۴۳ ریال

ب/۲. احکام سازشی مبتنی بر توافق طرفین

۴۷۷,۱۰۱,۹۷۰/۲۷

دلار

به نفع ایران معادل دلاری

۴۲۳,۹۱۱ ریال

گزارشی از آراء و عملکرد دیوان ... ❖ ۴۳۹

ب/۳. دریافتی به دنبال تسویه ارقام باز
بانکی
مانده حساب شماره ۲ در لندن (حدوداً)
۸۱۷,۰۰۰,۰۰۰ دلار

ب/۴. دریافتی بابت قسمتی از صندوق امانی
مربوط به پروژه اف. ام. اس.
۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ دلار

ب/۵. دریافتی بابت فروش نفت خام
قبل از پیروزی انقلاب (حدوداً)
۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰ دلار

ب/۶. دریافتی بابت حل و فصل دعاوی بانکی
۳۰,۰۰۰,۰۰۰ دلار

جمع کل مبالغ دریافتی ایران از امریکا
۲,۱۸۸,۰۲۹,۲۶۵/۱۶
دلار

(از بانکهای امریکایی یا اتباع امریکایی)
معادل دلاری

۸/۴۰۱/۲۵۴ ریال

ج. اموال دریافتی

علاوه بر وجوه نقدی، پاره‌ای از

۴۴۰ ❖ مجله حقوقی / شماره بیست و چهارم

اموال عیني (غیرنظامي) نیز از شرکتهای امریکایی که قبل از پیروزی انقلاب در ایران مشغول فعالیت بودند نیز دریافت شده است. این اموال در ازای قسمتی از پرداخته‌هایی است که به خواهانهای امریکایی انجام شده (اعم از آنچه طی احکام ترافیعی بوده یا احکام سازشی) و در نتیجه اموال موضوع ادعا به تملک طرف ایرانی درآمده است.

برخی از اقلام عمده اموال عیني دریافتی از خواهانهای امریکایی به شرح زیر است:

– کارخانه‌های پلی‌اکریل اصفهان از شرکت دوپن،

– دو فروند هواپیمای بوئینگ ۷۰۷ از شرکت ای‌سیستمز،

– تعداد ۷/۲۰۰ دستگاه خودروی سواری از شرکت جنرال موتورز،

– تعداد ۱/۵۰۰ دستگاه کولرگازی از شرکت فدرز،

– دکلهای نفتی و تجهیزات صنعتی اکتشافی یا حفاری نفت باقیمانده در ایران از شرکتهای امریکایی ذی‌ربط،

– نیمی از سهام شرکت سهامی خارك

گزارشی از آراء و عملکرد دیوان ... ❖ ۴۴۱

(خمکو) که دارای کارخانه عظیم پتروشیمی در جزیره خارک بوده است،
— مقادیر زیادی سهام شرکتها،
حسابهای بانکی و سایر علایق مالکانه
شرکتهای امریکایی،
— مقادیر زیادی انواع ماشینآلات،
تجهیزات و وسایل مختلف صنعتی از
شرکتهای گوناگون امریکایی.

د. اموال ایران در امریکا

با توجه به دعاوی که تا به حال حل و فصل شده، بجز مانده حسابهای دیپلماتیک نمایندگیهای سابق ایران در امریکا، ایران دیگر وجه نقد یا سپرده بانکی در امریکا ندارد. مانده حسابهای دیپلماتیک نیز بین ایران و امریکا محل اختلاف است و پرونده مربوط به آن تحت رسیدگی دیوان می‌باشد. اما ایران پاره‌ای ارقام عینی در امریکا دارد که ذیلاً توضیحی درباره آنها ارائه می‌شود. به‌طورکلی اموال عینی ایران در امریکا سه گروه است: اموال نظامی، اموال دیپلماتیک و اموال عادی که وضعیت هر یک از آنها به شرح زیر است:

د/۱. اموال نظامي

اموال نظامي ايران مشتمل بر دو قسمت است: اولاً اموالي که در زمان رژیم شاه مستقیماً از دولت امریکا خریداري شده و دوم، اموالي که در همان زمان از شرکتهای خصوصي امریکايي خریداري شده است.

قسمت اول از اموال نظامي ايران همان اموالي است که در زمان رژیم گذشته در چارچوب پروژه موسوم به افام اس (فروش خارجي اموال نظامي) از دولت امریکا خریداري شده و بهاي آنها از محل صندوق امانی ايران که در اختیار امریکا بوده، برداشت و پرداخت شده است. پس از انعقاد بيانيه های الجزایر، امریکا مکلف بود این اموال را به ايران تحویل دهد و مانده حساب امانی را نیز بپردازد. اما چون دولت امریکا از استرداد آنها امتناع می ورزید و مضافاً چون درباره همان اقلامی که مدعی بود قبلاً تحویل داده، کسر تحویل هایي مشاهده می شد و بعضی اقلام را نیز رأساً تحویل نداده بود، لذا ايران دعويي عليه آن دولت در

گزارشي از آراء و عملکرد ديوان ... ❖ ۴۴۳

دیوان داورى مطرح نمود (پرونده ب/۱) و سرانجام دیوان داورى امتناع از تحویل ارقام موجود را به منزله مصادره تلقی نمود و امریکا را محکوم کرد که ارزش آن اموال را به ایران بپردازد و به دنبال کارشناسی‌های انجام شده سرانجام حدود ۲۴۸ میلیون دلار بابت این قسمت از ادعا از امریکا دریافت گردید. علاوه بر این بابت بخشی از وجوه صندوق امانی مربوط به پرونده افام‌اس نیز مبلغ ۲۰۰ میلیون دلار از امریکا دریافت شده است. سایر ادعاهای ایران درباره اموال نظامی موضوع پروژه مذکور (مانند کسر تحویل‌ها یا عدم تحویل‌ها) و نیز مسائل مربوط به مانده صندوق امانی، بین طرفین محل اختلاف و دعوا است که در حال حاضر در همان پرونده ب/۱ تحت تبادل لوایح و رسیدگی دیوان داورى می‌باشد.

قسمت دوم از اموال نظامی ایران، ارقام نظامی است که در زمان رژیم قبلی از شرکتهای خصوصی امریکایی خریداری شده، ولی به علت امتناع امریکا از دادن پروانه صدور یا به علت مسائل حقوقی و قراردادی بین طرفین و ادعاهای شرکتهای

فروشنده، به ایران تحویل نشده است. در مورد این اموال نیز، ایران دعوایی علیه امریکا طرح کرده که در پرونده ب/۶۱ مطرح و در حال رسیدگی است.

د/۲. اموال دیپلماتیک

اموال دیپلماتیک ایران در امریکا مشتمل بر اموال منقول و غیرمنقول (ساختمانهای محل نمایندگیهای ایران در امریکا) است. در مورد مانده حسابهای دیپلماتیک همانطور که اشاره شد، مانده این حسابها بین طرفین محل اختلاف است. اموال منقول داخل ساختمانهای نمایندگیهای سیاسی ایران در امریکا (در قبل از انقلاب) نیز از جمله اموال دیگر ایران در امریکا است که وصف دیپلماتیک دارد و هنوز به ایران مسترد نشده است. و بالاخره محل ساختمان نمایندگیهای مذکور که اماکن دیپلماتیک محسوب میشوند، همچنان در اختیار امریکا است و به ایران تحویل نشده است. ایران معتقد است که دولت امریکا در بیانیهای الجزایر متعهد شده کلیه اموال و داراییهای ایران را بدون هیچ قیدی آزاد

گزارشی از آراء و عملکرد دیوان ... ❖ ۴۴۵

کند ولی به این تعهد خود عمل نکرده و از بیانی‌ها تخلف نموده است. وزارت امور خارجه ایران دعوایی در همین مورد علیه امریکا مطرح کرده است. دولت امریکا مدعی است حل و فصل مسائل مربوط به اموال دیپلماتیک باید در چارچوب کنوانسیون وین (۱۹۶۱) در مورد روابط دیپلماتیک و براساس قاعده رفتار متقابل حل و فصل شود و ربطی به بیانی‌های الجزایر ندارد. علاوه بر این، دولت امریکا با استناد به یادداشت‌های مبادله شده در سال ۱۹۹۲ در مورد تعویض حافظ منافع ایران از الجزایر به پاکستان، مدعی است که در جریان این نقل و انتقال وزارت خارجه ایران پذیرفته که وضع موجود عجالاً ادامه یابد و حفظ شود و بنابراین مادام‌که اموال دیپلماتیک امریکا در ایران مسترد نشود، اموال دیپلماتیک ایران در امریکا نیز باید در همین وضع موجود باقی بماند و استرداد آنها موکول به رفتار متقابل است این موضوع تحت اختلاف است و همان‌طور که اشاره شد ایران در این مورد دعوایی علیه امریکا مطرح کرد که پرونده آن در دیوان

داوري مطرح و مورد رسيدگي است.

د/۳. اموال عادي

اموال عيني عادي ايران در امريکا، مشتمل بر اقلامي بوده که سازمانهاي دولتي ايراني از شرکتهاي امريکايي خريداري کرده بودند يا در جريان خريد آن بودند و به علت جريانات انقلاب يا مسئله گروگانگيري و حتي گاه به علت اختلافات حقوقي و قراردادي که بين طرفين وجود داشته، به ايران مسترد نشده و در امريکا باقي مانده است. به عقیده ايران، مطابق بيانيههاي الجزاير امريکا متعهد شده کليه اموال و داراييهاي ايران در امريکا را آزاد و مسترد نمايد که به اين تعهد خود عمل نکرده است و به همين لحاظ دولت ايران دعوايي در مورد اين قبيل اموال عليه امريکا طرح کرد و ديوان داوري سرانجام ادعاي ايران را در مورد آن دسته از اموال که مالکيت خريدار ايراني نسبت به آنها مسلم بود و اختلاف قراردادي بين طرفين وجود نداشته، وارد دانست و امريکا را به پرداخت خسارت به ايران محکوم نمود در حال حاضر

گزارشي از آراء و عملکرد ديوان ... ❖ ۴۴۷

برآورد و ارزیابی خسارات ا قلام مختلف
این اموال ادامه دارد و پرونده تحت
رسیدگی است.